

Проведена робота показала, що включення студентів у проектну діяльність під час вивчення педагогічних дисциплін сприятиме підвищенню ефективності засвоєння навчального матеріалу, формуванню творчого мислення, розвитку педагогічних умінь і формуванню потреби у самовдосконаленні при дотриманні таких умов: чітке визначення мети, яка досягається студентами у процесі виникнення ідеї, створення та реалізації проектів, її спрямованість на майбутню професійну діяльність, на самовдосконалення особистості і професіонала; зв'язок проблеми, що вирішується у проекті із системою психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, які б активізували потреби студентів в індивідуальному відкритті способу розв'язання визначеного педагогічного завдання; планування викладачем системи проектів, визначення місця кожного із них у системі вивчення навчальної дисципліни та системі професійної підготовки в цілому; створення освітнього середовища, яке б спонукало студентів до самостійного пошуку інформації для реалізації проекту; створення викладачем якісного портфелю навчально-методичних матеріалів у якості зразків для студентів.

Література:

1. Зосименко О.В. Особливості організації проектної діяльності студентів під час вивчення педагогічних дисциплін. – Суми: Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005. – 44 с.
2. Фунтікова О.О. Сучасний погляд на використання методу проектів в організації самостійної роботи студентів поза аудиторією у вищій школі // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2003. – № 11. – С. 17–24.
3. Intel® Навчання для майбутнього. – К.: Видавництво „Нора-прінт”, 2006.

УДК 371.3+372

І.І. Осадченко

ДИДАКТИЧНІ ВИМОГИ ДО СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті визначаються дидактичні вимоги до сучасних засобів стимулювання творчої активності молодших школярів шляхом психолого-педагогічного аналізу сутності понять „засіб” та „стимулювання”.

Аннотация. В статье определяются дидактические условия к современным средствам стимулирования творческой активности младших школьников следствием психолого-педагогического анализа смысла понятий „средство” и „стимулирование”.

Annotation. The article deals with didactic requirements for modern means of encouraging creative activities of primary school pupils by means of psychological-pedagogical analysis of the notions „means” and „encouraging”.

Квінтесенцією сучасної педагогіки є орієнтація на учня як на суб'єкта навчально-виховного процесу – на його бажання, пізнавальні орієнтири, цінності: „Чого хоче учень – головне запитання для вчителя... Важливо раз і назавжди зрозуміти – важливо не тільки те, чого ми бажаємо самі, але й те, чого хоче учень” (І. Підласий) [10, 401]. Такі орієнтири обрані також у зарубіжній педагогіці. Наприклад, О. Кашуба, дослідниця сучасної системи освіти у Німеччині, констатує,

що вчитель німецької школи на уроці „обов'язково зосереджує свою увагу на знаходженні стимулів до праці” [4, 11]; у американській освіті пошук стимулів – цілепокладання кожної школи і кожного вчителя уособлено [там само]. Російський психолог В. Зінченко зазначає: „...сплячка розуму породжує чудовиська. Щоб уникнути цього, треба розбудити розум якомога раніше, до чого й прагне теорія та практика розвивального навчання” [3, 12].

Свого часу проблемою стимулювання школярів займався Л. Виготський, який свою методику психологічного дослідження називав „методикою подвійної стимуляції”. Сьогодні над цим питанням продовжують працювати В. Киричук, Н. Постернак, О. Савченко. Досить цікаву думку з приводу теоретичного обґрунтування питання стимулювання молодших школярів у розгляді співвідношення понять „мотив” та „стимул” знаходимо у працях наших сучасників О. Малихіної та С. Огірка. Однак у науковій літературі недостатньо висвітлена проблема дидактичних засад процесу стимулювання творчої активності молодших школярів. У цій статті ми розглядатимемо стимулювання творчої активності учнів початкових класів у процесі навчання як використання учителем адекватних засобів для активізації творчого потенціалу учнів з обов'язковим дотриманням до них певно визначених дидактичних вимог.

Г. Щукіна визначила не лише організаційну функцію вчителя, а й гностичну, стимулюючу, комунікаційну, прогностичну. Таку ж думку знаходимо у О. Савченко [12]. Гадаємо, призначення уроку не лише у тому, щоб поставити перед учнем навчальне завдання, а й у тому, щоб спонукати кожного учня до активного виконання цього завдання. Якщо не стимулювати дитину до вигадливості, допитливості, творчої активності, то будь-який інтерес, творчі задатки можуть згаснути. Л. Масол зазначає, що не лише дії вчителя мають стимулюючий характер, а й сам тип навчання стимулює і визначає тип мислення школяра в межах створеного типу навчання [6, 42]. Тобто творчо активний тип навчання стимулюватиме творчу активність молодшого школяра. І. Підласий розробив схеми конкретних можливостей стимулювання учнів і радить учителям постійно тримати їх у полі зору, доповнюючи новими прийомами, переконуючись на практиці у їх дієвості [10, 405–415].

Сучасні вчителі-практики вважають неможливим педагогічний процес без стимулювання творчої активності. Знаходження довготривалих стимулів до праці – одна із повсякденних проблем учителя (В. Душенко) [1, 18]; створення учителем педагогічних ситуацій, які стимулюють творчу ініціативу уроку, розвивають власне „Я” кожної дитини – необхідна умова інтегрованого опанування мистецтва (І. Почечуєва) [11, 29]; шоста таємниця творчості вчителя – „... стимул, стимул, і ще раз стимул” (О. Захаренко) [2, 1].

Отож з'ясуємо, що вкладають науковці та педагоги-практики у значення слова „стимулювання”. Одразу зауважимо, що можуть виникнути сумніви щодо вживання терміна „стимул”, виходячи з позиції буквального перекладу цього слова з латинської мови – „stimulus” – „загострена палиця, якою підганяли тварин” [13, 862]. По-перше, вживаючи у роботі слово „стимул”, ми братимемо до уваги не його буквально значення, а значення, вказане у словнику: „причина, що спонукає до дії; зацікавленість у здійсненні чого-небудь” [там само]. По-друге, ключовим словом нашого дослідження є похідне від „стимул” – „стимулювання”, а стимулювати (від лат. „stimulo” – збуджую, заохочую) – „1) спонукати до дії; давати поштовх; бути стимулом; заохочувати; 2) активізувати діяльність організму” [там

само]. Отож, синонімічний ряд слова „стимулювання” – це збудження, заохочення, спонування [14]. Щоб уникнути тавтологій у тексті, дозволимо собі вживати перераховані синоніми.

У теперішній психологічній літературі „стимул” (подразник) – це „кожний фізичний, чи технічний агент, здатний збуджувати” [8, с. 160]; „все, що здійснює вплив і здійснює ефект”, „зовнішня спонuka до дії, причина тих чи інших поведінкових актів; те, що ззовні активізує діяльність, підтримує її на певному рівні” [5, 865]. Зазначене дозволяє нам вважати, що стимул є засобом, інструментом процесу стимулювання, усе те позитивне, що дає діяльнісний поштовх.

Згідно із сучасним педагогічним словником, стимулювання у навчанні – „спонування учнів до активної навчальної діяльності” [там само, 320]. У дидактиці початкової школи термін „стимулювання” – пріоритетний у контексті опису сутності розвивального навчання, організації навчального співробітництва і розглядається у якості спонування до вільного обміну думками, враженнями (учитель не озброює, не передає, не повчає, а організовує, стимулює, співпрацює з дитиною); опори на тривалу стимуляцію активного пізнання [12, 126–130].

Важливим у контексті цього дослідження є з’ясування сутності поняття „засіб”.

У педагогічній літературі засіб визначається як „сукупність предметів, ідей, явищ та способів дій, які є неодмінною умовою реалізації цілей” [5, 91]; будь-який зовнішній вплив [12, 21]; „пристрої і предмети, які використовуються учителем та учнями у навчальному процесі” [10, 175]. Ми вважаємо, що засобом навчання є будь-який як зовнішній, так і внутрішній спосіб впливу на учня, який спонукає його до певних дій.

Засоби навчання у своїх працях розглядали М. Євтух, В. Галузинський, О. Савченко, В. Галузяк, М. Сметанський, В. Шахов та ін. Нині засоби навчання різноаспектно аналізують І. Орлова, М. Тепляков. Проте автори не одностайні у визначенні та класифікації запропонованих засобів, що потребує подальшого опрацювання зазначеної проблеми.

Опрацьовані наукові джерела, у яких засоби навчання представлені досить розгалужено, спонукали нас проаналізувати лише засоби стимулювання навчальної діяльності та систематизувати їх за характером походження та характером спрямування: мистецького походження (Ш. Амонашвілі, Т. Байбара, А. Білецький, І. Керсова, Л. Манюк, О. Микулинська, В. Пасинок, Ж. Петрочко, І. Печерська, О. Савченко, І. Соловійова, О. Сорокіна, В. Суровцев, В. Сухомлинський, В. Тушева); діяльнісного спрямування (Ш. Амонашвілі, І. Волобуєва, Л. Генденштейн, З. Друзь, О. Савченко, В. Сухомлинський, Г. Щукіна); психологічного спрямування (Ш. Амонашвілі, Р. Бабалова, Т. Євдокієва, О. Іонова, О. Митник, В. Пекельна, І. Підласий, О. Савченко, В. Сухомлинський, Т. Черновол-Ткаченко, Г. Щукіна); природа (Т. Байбара, В. Сухомлинський, І. Ярита).

Цікаво, що науковці засобом навчання вважають масштабні різні речі: від жесту до системи уроків, від мистецтва в цілому до конкретного типу картин. Керуючись настановами педагогів-класиків про наявність системи засобів як єдиного комплексу впливів з неможливим виділенням пріоритетного засобу (А. Макаренко) і водночас про спрощення і розподіл на складові елементи засобів (Й. Песталоцці) [9, 323], вважаємо, що кожен учитель повинен обирати засоби стимулювання творчої активності відповідно до власних методик викладання

предмета, індивідуальних та вікових особливостей учнів за умови, що засіб обов'язково повинен викликати учнівську увагу та інтерес (див. рис. 1).

Оскільки бути засобом означає виконувати певну функцію, а вчитель виконує кілька функцій у навчанні, у тому числі, і стимулюючу, то „сам учитель, його вміння спілкуватися з дитиною, його живий приклад, авторитет” є найважливішим засобом у справі навчання та виховання [12, 14].

У педагогічній літературі засоби розглядають у сукупності з методами, адже вони є центральним інструментом їх реалізації, про що свідчать назви одноіменних розділів у підручниках з педагогіки. Через це В. Монахов, Т. Смиківська пропонують новий погляд на засоби навчання: „Засоби навчання (наприклад, навчально-пізнавальні завдання, гра, інформаційна технологія, проблемне навчання, діалог і т.п.) виконують методичну функцію, якщо вчитель спільно з учнями організовує навчально-виховний процес” [7, 50–51].

Засоби стимулювання творчої активності молодших школярів

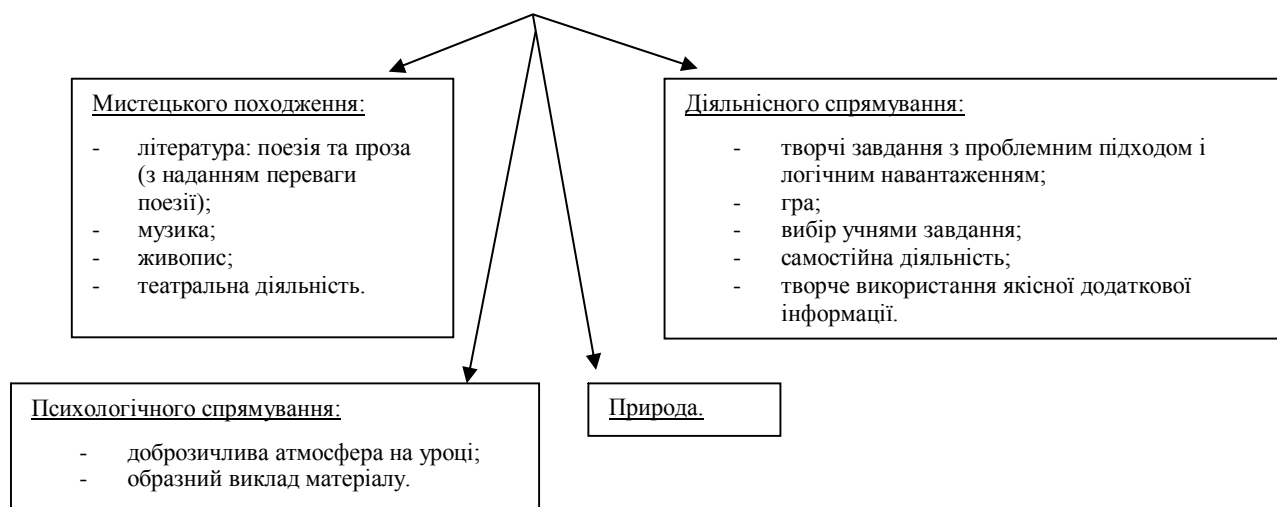

Рис. 1. Система засобів стимулювання творчої активності молодших школярів

Оскільки за джерелами інформації методи у загальноприйнятій класифікації поділяються на словесні, наочні та практичні, то і методи, і засоби (згідно із нашою класифікацією) мають дві основи: слово та наочність. З цього приводу доречно процитувати В. Зінченка: „Педагогіка розвивається між наочністю, описами і поняттями, логікою. При цьому наочність дуже часто виявляє лише „враження” й таким і залишається. У цьому між повинне знайти своє місце „живе слово-поняття” [3, 10]. Це пояснюється тим, що слово як засіб – навчально-виховне [5, 4]; інтегративне за походженням і за процесом [12, 151]; „лікувально-оздоровче”, яке ґрунтується на привабливості посмішки, виразу обличчя, м’яких рухах [там само, с. 104], відображає закономірності людського буття у художніх образах [8, с. 38]; основа вербальних методів навчання [10, 350]. В. Сухомлинський писав про те, що, слово, поєднуючись у красі із образом, стає „найважливішим психологічним засобом” [15, 182].

У сучасній школі пріоритетне місце надається діяльнісним, активним, творчим загальнодидактичним методам „із широким залученням засобів слова” [12, 4]. Спираючись на результати досліджень О. Немова у галузі педагогічної психології,

слово як засіб навчання потрібно розглядати з боку інструментальної сфери (пізнавальної та емоційно-вольової) щодо здатності до продуктивного спілкування [8, 7]. Тобто, з точки зору нашого дослідження, слово належить до засобів навчання мистецького, психологічного та діяльнісного спрямування.

Опрацьовуючи праці Д. Богоявленської, Ю. Зотова, О. Киричук, В. Кузя, С. Логачевської, О. Митника, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Г. Щукіної, враховуючи загальні дидактичні принципи навчання, виведені В. Галузяком та ін., І. Підласим, О. Савченко, основні позиції сучасних досліджень із теорії навчання, дидактичні вимоги до організації та проведення уроку у початкових класах, ми припускаємо, що ефективність засобів стимулювання творчої активності молодших школярів визначатиметься передумовами створеного для стимулювання середовища, змістом безпосереднього засобу стимулювання, новими, нестандартними формами, методами та прийомами стимулювання.

Отже, на основі вище сказаного вважаємо, що зміст безпосереднього сучасного засобу стимулювання творчої активності молодших школярів повинен орієнтуватися на наступні дидактичні вимоги: відповідати програмі, Державному стандарту початкової ланки середньої освіти, віковим та індивідуальним особливостям учнів для реалізації принципів доступності, свідомості та активності навчання; містити у собі сучасний рівень наукової інформації; викликати в учнів пізнавальний інтерес; бути багатим на сенсорну інформацію; містити у змісті гру (творчу, дидактичну, розважальну); забезпечувати емоційний виклад навчального матеріалу, створюючи позитивно-експресивне тло уроку; забезпечувати естетичність викладу навчального матеріалу; містити у собі міжпредметні зв'язки та носити інтегральний характер; бути носієм рідної мови; містити у собі не лише яскраві образи, а й сюжетний розвиток.

Література:

1. Душенко В.О. Засоби активізації молодших школярів // Бібліотека вчителя початкових класів. – 1999. – № 23–24. – С. 14–18.
2. Захаренко О. Творчі таємниці вчителя // Початкова школа. – 1998. – № 3. – С. 1.
3. Зінченко В.П. Рассудок и Разум в контексте развивающего образования. – М.: 2000. – 352 с.
4. Кашуба О.М. Теоретичні основи організації навчального процесу у початкових школах Німеччини: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01. – Івано-Франківськ. – К.: 2001. – 20 с.
5. Короткий енциклопедичний словник зарубіжних педагогічних термінів / Е.П. Бережна та ін. (авт.-упоряд); І.Г. Тараненко та ін. (ред.); АПН України, Ін-т педагогіки. – К.: ІСДО, 1995. – 68 с.
6. Масол Л. Школа культури виховує людину, яка мислить і прагне творити // Початкова школа. – 2001. – № 4. – С. 42–45.
7. Монахов В.М., Смыковская Т.К. Проектирование авторской (собственной) методической системы учителя // Школьные технологии: Научно-практический журнал для школьного технолога (завуча). – 2001. – № 4. – С. 48–64.
8. Немов Р.С. Психология: Словарь-справочник: В 2-х ч. – М.: Владос–ПРЕСС, 2003. – Ч. 1. – 304 с.
9. Песталоцци Й.Г. Метод // Педагогическое наследие / Сост. В.М. Кларин, А.Н. Джурицкий. – М.: Педагогика, 1986. – С. 322–331.

10. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. пед. вузов: В 2-х кн. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.
11. Почечуева І. Інтегративний підхід до формування в учнів цілісної картини світу // Початкова школа. – 2002. – № 5. – С. 29.
12. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів пед. ф-тів. – К.: Абрис, 1997. – 389 с.
13. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
14. Словник синонімів української мови. – К.: Вид-во „Обрій” при УКСП „Кобза”, 1993. – 472 с.
15. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра // Вибрані твори: В 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 1. – С. 209–402.

УДК 378.03+796.01

О.В. Охріменко

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація: Стаття присвячена ролі фізичної культури у всебічному культурному розвитку людини. Показано визначаючу роль фізичної культури у формуванні цілісної особистості з позицій загальної теорії культури.

Аннотация. Статья посвящена роли физической культуры во всестороннем культурном развитии личности. Показана определяющая роль физической культуры в формировании целостной личности с позиций общей теории культуры.

Annotation. The article is dedicated to the role of physical culture in a comprehensive cultural development of the person. The defining role of physical culture activities in formation of an intelligent personality on the basis of the general theory of culture is shown.

Сьогодні, коли відбувається закладання (з використанням позитивних наукових даних учених різних поколінь) методологічних, ціннісно-гуманістичних основ майбутньої фізичної культури і фізкультурної освіти, виникає необхідність подолання обмеженості підходу, пов'язаного з розвитком у її сфері тільки рухових здібностей що займаються. Тому що даний підхід (при всій його важливості) не дає відчутних результатів у формуванні в людини істинно фізичної культури. Остання в нашій країні ще не стала потребою, самоцінністю більшості людей, на вкрай низькому рівні функціонує в основних сферах життєдіяльності людини і суспільства (освіті, праці, дозвіллі), не даючи запасу „міцності” у вигляді здоров'я, функціональної підготовленості, психічної стійкості й емоційної задоволеності. У зв'язку з цим варто істотно підвищити (не відкидаючи значимості науково-методичних розробок по формуванню рухової сфери людини) роль особистісних характеристик людей, що беруть участь у процесі освоєння рухової дії. Тільки це дозволить реально підійти до формування фізичної культури в людини з урахуванням розуміння її цілісності, соматопсихічної і соціокультурної єдності.